

VABO KASALIGI

NABIEVA SITORA NODIRBEKOVNA*Toshkent Kimyo xalqaro universiteti**Namangan filiali davolash ishi yo'nalishi**1 bosqich talabasi**nabievasitora299@gmail.com***Annotatsiya**

Ushbu maqolada Vabo qo'zg'atuvchisi birinchi bo'lib 1854 yilda olim Filippo Pachini tomonidan ajratib olingan, lekin bakteriya 30 yil o'tib, mustaqil ishi davomida Robert Kox tomonidan aniqlangach va unga qarshi kurashish choralari kashf qilingach keng tanildi.

Kalit so'zlar: Tabobat, davolash, giyohlar, kasal.

Аннотация

Возбудитель чумы был впервые выделен в 1854 году ученым Филиппо Пачини, но стал широко известен спустя 30 лет после того, как Роберт Кох во время своей самостоятельной деятельности обнаружил бактерии и открыл меры по борьбе с ними.

Ключевые слова: Медицина, лечение, наркотики, болезнь.

Annotation

The causative agent of the plague was first isolated in 1854 by the scientist Filippo Pacini, but became widely known 30 years after Robert Koch, during his independent activity, discovered bacteria and discovered measures to combat them.

Keywords: Medicine, treatment, drugs, disease.

Kirish

Vabo-Yersinia pestis bakteriyasi yuqumli kasallikdir. Alomatlar orasida isitma, zaiflik, bosh og'rig'i va qora lablar mavjud. odatda bu ta'sir qilishdan bir-etti kun o'tgach boshlanadi. vaboning uchta shakli mavjud, ularning har biri tananing boshqa qismiga ta'sir qiladi va ular bilan bog'liq alomatlarni keltirib chiqaradi. Pnevmonik vabo o'pkaga zarar etkazadi, nafas qisilishi, yo'tal va ko'krak og'rig'iga sabab bo'ladi; bubonik vabo limfa tugunlariga ta'sir qiladi, ularni shishiradi; va septikemik vabo qonni yuqtiradi va to'qimalarning qorayishiga va o'lishiga olib kelishi mumkin.[1.]

Bubonik va septikemik shakllar odatda burga chaqishi yoki yuqtirgan hayvon bilan muomala qilish orqali tarqaladi, pnevmonik vabo odatda odamlar orasida yuqumli tomchilar orqali havo orqali tarqaladi. tashxis odatda limfa tuguni, qon yoki balg'amdagi suyuqlikdagi bakteriyani topish orqali amalga oshiriladi.

Emlash faqat vabo bilan kasallanish xavfi yuqori bo'lgan odamlar uchun tavsiya etiladi. Pnevmonik vabo bilan kasallanganlar profilaktik dorilar bilan davolanishi mumkin. agar yuqtirilsa, davolash antibiotiklar va qo'llab-quvvatlovchi yordam bilan amalga oshiriladi. odatda antibiotiklarga gentamitsin va ftorxinolon kombinatsiyasi kiradi. davolash bilan o'lim xavfi haqida 10% u haqida holda esa 70%.

Dunyo bo'yicha har yili taxminan 600 ga yaqin o'lat (chuma) holati qayd etiladi. Eng ko'p kasallanishlar Kongo Demokratik Respublikasi, Madagaskar va Peruda uchraydi. AQSHda esa infeksiya faqat vaqti-vaqti bilan, ayniqsa qishloq hududlarida qayd etiladi. Buning sababi – bakterianing tabiiy ravishda kemiruvchilar orasida tarqalib turishi.

Tarixda o'lat katta epidemiyalar keltirib chiqargan. Eng mashhuri – XIV asrdagi “Qora o'lim”, u Yevropada 50 milliondan ortiq odamning o'limiga sabab bo'lgan.

Belgilari va alomatlari

Vabo turli klinik ko'rinishlarda namoyon bo'ladi. Eng keng tarqalgan shakli — bubonik vabo, undan keyin septikemik va pnevmonik vabo keladi. Shuningdek, vabo meningiti, vabo faringiti va ko'z vabosi kabi kam uchraydigan shakllar ham mavjud.

Vaboga xos umumiy alomatlar quyidagilardan iborat: isitma, titroq, bosh og'rig'i va ko'ngil aynishi.

Bubonik vabo

Bubonik vabo bilan og'rigan bemorlarda limfa tugunlari kuchli shishadi. Ayniqsa son-bo'yin (inguinal) limfa bezlarining kattalashishi ko'p uchraydi. Ushbu shishgan bezlar “bubo” deb ataladi — bu so'z yunoncha “shishgan bez” ma'nosini bildiradi.

Pnevmonik vabo

Pnevmonik vabo holatlarida alomatlar yo'tal, ko'krak qafasida og'riq va ba'zida qon aralash balg'am (gemoptiz) bilan kechishi mumkin.

Vabo infeksiyasining rivojlanish jarayoni

Burga odamni tishlaganida, yaraga qaytadan qusgan (regurgitatsiya qilingan) qon orqali **Yersinia pestis** bakteriyasi tushadi. Bu bakteriyalar hatto fagotsit (yutuvchi hujayra) tomonidan yutilgan taqdirda ham hujayra ichida yashab, ko'payishi mumkin.

Organizmga kimgach, bakteriyalar limfa tomirlari orqali harakatlanib, limfa tugunlariga boradi. Shu yerda ular **o'tkir limfadenit** chaqiradi va limfa bezlari kuchli shishib, **“bubo”** deb ataluvchi xarakterli pufakchalarni hosil qiladi. Otopsiyalar shuni ko'rsatadiki, bubo ichidagi to'qimalar asosan **qon ketgan (gemorragik)** yoki **chirigan (nekrotik)** bo'ladi.

Agar shishgan limfa tuguni haddan tashqari zararlansa, infeksiya qon oqimiga o'tadi va **ikkilamchi septikemik vaboga** sabab bo'lishi mumkin. Agar bakteriyalar o'pkaga o'tib qolsa, **ikkilamchi pnevmonik vabo** rivojlanadi.

Septikemik vabo

Septikemik vaboda bakteriyalar qon orqali butun tana bo'ylab tarqaladi. Ular chiqaradigan endotoksinlar **DIC (tarqalgan tomir ichidagi ivish)** deb nomlanuvchi xavfli holatni keltirib chiqaradi. Bu holatda:

- Butun tana bo'ylab mayda qon quyqalari hosil bo'ladi,
- Qon aylanishi buzilib, to'qimalar **ishiemik nekrozga** uchraydi (qon yetishmasligi sababli o'ladi),
- Tana qon ivishini boshqara olmay qoladi,
- Terida va organlarda qon ketishlari paydo bo'ladi — natijada qizil yoki qora dog'lar, toshmalar kuzatiladi,
- Ba'zida qon yo'talish yoki qon qusish holati ham bo'ladi.

Shuningdek, terida hasharot chaqishiga o'xshash, markazi oq, atrofi qizil bo'lgan zarbalar paydo bo'lishi mumkin.

Davolanmagan septikemik vabo deyarli har doim o'limga olib keladi. Vaqtida antibiotik bilan davolansa, o'lim darajasi 4–15% gacha kamayadi.

Pnevmonik vabo

Pnevmonik vabo bakteriyasining o'pkani zararlashi natijasida rivojlanadi. Bunda kasallangan odam yo'talganida havoga bakteriyalar saqlangan tomchilar tarqaladi va ular boshqa odam nafas olishi orqali yuqadi. Inkubatsiya davri juda qisqa — odatda 2–4 kun, ba'zan esa bir necha soat ichida ham alomatlar boshlanishi mumkin.

Dastlabki belgilar oddiy shamollash yoki pnevmoniya belgilari bilan o'xshash:

- bosh og'rig'i,
- kuchli holsizlik,
- yo'tal,
- qon tupurish yoki qon aralash qusish.

Kasallik nihoyatda tez og'irlashadi. Tashxis qo'yish va davolash kechiksa, bir necha soat ichida o'lim kuzatilishi mumkin. Davolanmagan pnevmonik vabo deyarli 100% o'lim bilan tugaydi.

Xolera (Vabo) haqida soddalashtirilgan ilmiy ma'lumot

Kasallik qo'zg'atuvchisi va uning xususiyatlari

Xolera kasalligini *Vibrio cholerae* deb nomlangan vergulsimon shaklli, xivchinli bakteriya chaqiradi. Uning ko'plab serotiplari mavjud, biroq O1 va O139 guruhlari eng xavfli bo'lib, og'ir epidemiyalarni keltirib chiqaradi.

Bu bakteriya chiqaradigan enterotoksin (A va B subbirliklardan iborat) ichak hujayralarini suv va tuzlarni ko'p miqdorda chiqarishga majbur qiladi. Natijada kuchli ich ketish rivojlanadi.

Infeksiya asosan ifloslangan suv yoki dengiz mahsulotlari orqali yuqadi.

Xavf omillari

Vabo asosan sanitariya talablariga rioya qilinmaydigan hududlarda tarqaladi. Xavfni oshiruvchi omillar:

- tozalangan ichimlik suvining yo'qligi,
- oziq-ovqatning ifloslanishi,
- ocharchilik va immunitetning zaiflashishi,
- dengiz mahsulotlarini xom iste'mol qilish,
- 2–4 yoshli bolalar va 1-guruh qon egalari kasallikka nisbatan sezgirroq,
- oshqozon kislotasi past bo'lganlar (axlorgidriya, antasid dorilar qabul qiluvchilar).

Misol:

2010-yilda Gaitida sanitariya tizimining zilzila sabab vayron bo'lishi natijasida 530 mingdan ortiq kishi xolera bilan kasallangan, 7 mingdan ortig'i vafot etgan.

Yuqish xususiyati

Sog'lom odamning kasallanishi uchun juda katta miqdorda — taxminan 100 million bakteriya kerak bo'ladi. Shuning uchun kasallik odatda juda kuchli suv yoki oziq-ovqat ifloslanishi orqali yuqadi. Odamdan odamga to'g'ridan-to'g'ri yuqishi kam.

Inkubatsiya va yuqumlilik davri

- Inkubatsiya davri: 6–12 soatdan 5 kungacha (o'rtacha 2–3 kun).
- Yuqumlilik davri: bemor najas bilan bakteriya chiqarishni boshlashi bilan boshlanadi va 7–14 kun davom etishi mumkin.

Ba'zi odamlar hech qanday alomat sezmasdan ham bakteriyani tarqatishi mumkin.

Tashxis

Dastlabki tashxis odatda:

- kuchli suvli ich ketishi,
- guruch qaynatmasiga o'xshash najas ko'rinishi,
- xavf omillarining mavjudligi asosida qo'yiladi.

Laboratoriyada:

- mikroskop ostida harakatchan vergulsimon bakteriyalar ko'riladi;
- yakuniy tashxis najasdan bakteriyani ajratib olish orqali tasdiqlanadi.

Davolash

VabonI davolashning eng muhim qismi — ORT (og'zaki registratsiya eritmalari) bilan suvsizlanishning oldini olish. ORT tarkibida glyukoza va tuzlar bo'ladi va ular ertaga darhol berilishi kerak.

Og'ir holatlarda qo'shimcha:

- infuzion suyuqliklar,
- antibiotiklar,
- elektrolit muvozanatini tiklash zarur.

Xulosa

Vabo — og'ir epidemiologik kasallik. Uning oldini olish quyidagilarga bog'liq:

- toza ichimlik suvi bilan ta'minlash,
- sanitariya gigiyenasiga qat'iy rioya qilish,
- oziq-ovqatni to'g'ri tayyorlash,
- xavfli hududlarda profilaktik vaksinalardan foydalanish.

Erta aniqlash va o'z vaqtida davolash o'lim ko'rsatkichlarini keskin kamaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1) <https://mymedic.uz/kasalliklar/infeksion/vabo/>
- 2) [https://en.wikipedia.org/wiki/Plague_\(disease\)?ysclid=mimt4n814z876342313](https://en.wikipedia.org/wiki/Plague_(disease)?ysclid=mimt4n814z876342313)
- 3) Mavlonov, A. (2021, June). WATER CULT IN ANCIENT RELIGIOUS BELIEFS (Based on materials from the Fergana Valley). In Конференции.